Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

ЗАМАН

Геуюрге кюн, тотурну арт айы (апрель), 18, 2023 жыл

№ 45 (21246)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Жокълау

Казбек Коков сабий больницаны жангыртыу не халда болгъанына къарагъанды

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков Республикалы сабий клиника больницагъа ремонт этиу не халда болгъанына къарагъанды эмда анда кенгеш бардыргъанды.

Эсигизге салайыкъ: бу багъыу учрежденияны жангыртыугъа РФ-ни Правительствосуну Председатели **Михаил Мишустинни** буйругъу бла къыстырыкъ ахчадан 125 миллион сом чакълы бёлюннгенди.

Республиканы оноучусу мекямны кесине бла аны тёгерегине къарагъанды. Бюгюнлюкде ишлени асламысы бошала турадыла, больницаны ал бети айбатланнганды. Казбек Коков тёгерек-башны да тапландырыргъа, ол тийреде жангы къабакъны, терек бахчаны да эсге алыргъа кереклисин эсгертгенди.

Тапландырыу ишле жаланда сабий больницаны тийреси бла чекленип къаллыкъ тюйюлдюе, бир ненча медицина учреждение орналгъан багъыу шахарчыкъ саулай да игилендирилликди. Ол жумуш Шогенов орамда жангыртыу ишле бла бирге тамамланыллыкъды.

Алгъаракълада Казбек Коковну буйругъу бла жолгъа тынгылы ремонт этиуню проекти жарашдырылгъан эди. Анга кёре, аны машинала жюрюген кесеги жангыртыллыкъды, жаяу жолчукъла ишленирикдиле, кече жарыкъ болурча этилликди, жашилендириу мадарла да эсге алынгнгандыла. Шогенов эмда Малая орамланы орталарында ойнарча, спорт бла кюреширча, солурча да майданлары болгъан терек бахча къураллыкъды. Ол быйыл тамамланыллыкъ ишлени тизмесине киргенди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Парламент

Юйюр тёрелеге – энчи магъана

КъМР-ни Парламентини Урунуу, социал къоруулау эм саулукъ сакълау комитетини кенгертилген жыйылыуунда Къабарты-Малкъарда юйюрню даражасын игилендириу, юйюр тёрелени кючлеу жана бла къаллай мадарла толтурулгъанлары сюзюлгенди.

Тюбешиуге КъМР-ни Башчысыны Парламентде эм сюд органлада кёлечиси **Мадина Дышекова**, депутатла, жуаплы министерстволаны бла ведомстволану келечилери къатышхандыла.

Профильли комитетни башчысы **Хусейн Кажаров** къыралда юйюр тёрелени сакълаугъа энчи эс бурулгъанын чертгенди.

– Юйюрню магъанасы артыкъда уллуду. Он праволу базада да чертиледи. РФ-ни Президентини «Тёрели россейли ниет хазнаны сакълауну эм кючлениую къырал политикасыны мурдорун къабыл кёрюнгю юсюнден» Указында да анга энчи жер берилгенди. Юйюрню къолайлыгъыны мурдорун къырал себеплик къурайды. РФ-ни Президенти Посланияларында къолайсызлагъа, къыйын жашау болумгъа тюшген юйюрлеге болушургъа кереклиси дайым да айтылады. Юйюрле битеу тийишли социал себеплликни алырча мадарла тамамлау баш борчларыбыздан бириди. Аны бла бирге уа юйюрню даражасын кётюрюу, тамталагъа болушуу, жаш тёлюню юйретиу да баш магъаналы жумушладан бирлеридиле, – дегенди депутат.

Урунуу эм социал къоруулау министрни орунбасары **Елена Романова** республикада бу жаны бла къаллай мадарла толтурулгъанлары юслеринден билдиргенди. Министерство аны эки тюрлю тамамлайды. Биринчиден, «Сабий туугъанда юйюрге ахча болушлукъ» регион программаны чеклеринде. Дагъыда «Демография» миллет проектге кёре.

Былтыры эсеплерини юслеринден айтханда, регион проектни жашауда бардырыугъа 3,8 миллиард сом бёлюннгенди. Биринчи сабий туугъанда (юйюрге алгъанда) 11050 юйюрге ай сайын тёлеуле этилгендиле. Бу жумушлагъа 1,5 миллиард сом къоратылгъанды. Ючюнчю эм андан кёп сабий туугъанда ай сайын къырал болушлукъ 11320 юйюрге берилгенди. Биту жумушлагъа 37,48 миллион сом къоратылгъанды.

Аны бла бирге юйюрле этген къоранчланы бир кесеги артха къайтарылады. Ол санда сабий саллагъа ата-анала берген ахчадан. Бу къырал себеплкни былтыр 4167 юйюр алгъанды - битеу да бирге 25 миллион сом. 166 кёп сабийли юйюрге жашау болумларын игилендириуге 41,25 миллион сом юлешиннгенди. Жангы окъуу жылны аллында кёп сабийли, къолайсыз, къыйын жашау болумгъа тюшген юйюрледен 2588 сабийге ахча болушлукъ этилгенди. Алагъа школгъа хазырланыргъа ючюшер минг сом берилгенди, битеулю къоранчла 7,8 миллионнга жетгенди. Бу жумушлагъа ахча субботникден жыйылгъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Соруу - жуап

«Баш къайгъырыуубуз – инсанланы саулукъларын бла эркинликлерин сакълауду»

КъМР-ни Регионда болумланы тинтген арасында кезиулю тюбешиу бардырылгъанды. Бу жол тюзюнлей эфирге Роспотребнадзорну КъМР-де Управлениясыны башчысы – республиканы баш санитар врачы Жирослан Пагов къатышханды. Ол къараучулану ведомствону иши эмда борчлары бла шагъырейлендиргенди, аланы соруулларына да жууапла бергенди.

– Жирослан Ахмедович, хайырланыучула сизге къаллай соруула бла сёлеширге боллукъдула?

– Адамны жашау болумун сакълау эмда хайырланыучланы эркинликлерин къоруулау жаны бла кёп зат кылобуздан келеди. Сёз ючюн, тапсыз продукция сатып алыу, хакъ тёленип берилген жумушланы тынгылылыкълары эмда болжаллары. Дагъыда санитар-эпидемиология болум: фатарлада, технологияны эмда башха оборудование ишлегенинде башаланы тынгысыз этдирген тауушла, кир-кипчикни заманында кетермеген дегенча аллай шартла эм башха жумушла.

– (къараучудан соруу) Тюкенде манга тапсыз товар сатхан эселе не этерге керекди эмда къайбы сёлеширге боллукъду?

– Инсаннга аллай товар сатхан эселе, РФ-ни законодательствосуна тийшиликде, аны бла байламлы тарыгъыу дау халда сюзюледи.

Биринчиден, бу адам сатыучугъа сёлешип, дауун къагъытда (эки чапыракъда) жазып берирге керекди. Анда уа не зат сюйгенин жик-жиги бла ангылатыргъа борчлуду: товарны артха къайтарыргъа, башхасына алышыргъа, аны орунуна, юсюне да къошуп, башха тюрлюсюн алыргъа сюйгенин. Къалай-алай болса да, биринчиден, тюкенчиге барыргъа тийишлиди. Ол а он кюнню ичинде дау къагъытын берген инсанны ыразы этерге неда анга угъай дерге борчлуду.

Биринчиси уа, аны дурус кёрмей къалса, Роспотребнадзоргъа барыргъа эркинди. Аны тарыгъыуун специалистлерибиз аллыкъдыла, керек болса, аны жарашдырыргъа да болушурукъдула. Ол адам сюйсе уа, тарыгъыуун почта бла жиберирге неда сайтыбызгъа кирип жазаргъа, анга сурат неда видео да къошаргъа боллукъду.

Тарыгъыугъа отуз кюнню ичинде къаралады бизде. Анда айтылгъан тюз болгъаны билинсе, сатыучу ол инсанны ыразы этерге керек боллукъду: товарын алышыргъа неда ахчасын къайтарыргъа. Аны кесине уа эсгертиу этилликди неда тазир салынырыкъды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Тюбешиуле

Эсепле чыгъарылгъандыла, борчла салыннгандыла

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Къабарты-Малкъарны Баш сюдюню председатели **Олег Богатырев** бла ишчи тюбешиу бардыргъанды. Ушакъны кезиуюнде республиканы сюд органларыны 2022 жылда ишлерини эсеплери сюзюлгендиле, толтуруучу власть органланы сюдле бла бирге ишлеулерини амалларына къаралгъанды.

Тюбешиуде республикада жашагъанла, бизнес бла кюрешгенле да тюрлю-тюрлю даулаш жумушлары бла сюдден терк-терк себеплик излегенлерини юсюнден айтылгъанды. Сюдлени ишлерин игилендириуню тохтаусуз бардырыргъа кереклиси да чертилгенди. Баш борчлагъа уа сюдге берилген ишлеге къарауну болжалларын къыскартыу, чыгъарылгъан оноулада чурум табылмазча этиу саналады.

Андан сора да, бийик уста-лыкълары болгъан специалистле хазырлаугъа, сюдлени ырысхы-техника онгларын кючлендириуге, цифралы амалланы сингдириуге энчи магъана берирге кереклиси белгиленнгенди.

Сыйлы байрам бла алгъышлагъанды

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** Пасха байрамны кюнюнде Пятигорскну бла Черкесскни епархиясыны Нальчик округда благочинныйи **Валентин Бобылев** бла тюбешгенди. Республиканы оноучусу аны эмда Къабарты-Малкъарны православный жамауатын да сыйлы байрам бла алгъышлагъанды.

Валентин Бобылев Пасха бла байламлы дин адетле къалай ётгенлерини юсюнден билдиргенди. Ушакъны кезиуюнде дагъыда жаш тёлюню юйретиуде республиканы власть органлары, жамауат эмда волонтёр организацияларны православный дин ахлуа бла бирге ишлеулерини амаллары сюзюлгендиле.

-Республиканы православный жамауаты бюгюнлюкде миллетлени араларында келишимлюк болуруна уллу къыйын салады, тёрели хазналарбыз эмда Ата журтубузну тарыхы сакъланырларына, патриот ниетле кючленирлерине тийишли юлюшюн къошады, жарыкъландырыу иш бардырады. Энчи аскер операциягъа къатышхан аскерчилерибизге, аланы юйюрлерине да болушлукъ этиуге тири къатышады. Мындан арты да аллай жумушлада байламлыкъларыбызны кючлей барлыкъбыз,-дегенди Казбек Коков.

Тапландырыу

Жолла жангы излемлеге келиширча

Белгилисича, Къабарты-Малкъарда «Къоркъуусуз эм тынгылы автомобиль жолла» миллет эм башха проектлеге кёре танг кесек иш этиледи – жолла эм кёпюрле да жангыртыладыла. Регион магъаналы жолланы игилендириуге да аслам эс бурулады. Ол санда арт жыллада жер-жерли администрацияла бла байламлыкъда узакъ эллеге жолла къоркъуусуз болурча мадар этиледи.

Алай бла быйыл Республикалы жол мюлк фонддан бёлюнген 1,3 миллард сомгъа муниципал районланы барысында да 29 жолгъа, 35 километр чакълы бирге тынгылы ремонт этилликди.

Сагъынылгъан ахчагъа Къабарты, Осетин, Калмыков, Шогенов, Мазлоев, Пятигорская, Нахушев эм Руставели орамлагъа къараллыкъды. Бюгюнлюкде аланы бир къауумунда ишле къыстау барадыла. Андан сора да, Прохладныйде бла Нартхъалада Свобода эм Къабарты орамла жангыртыллыкъдыла. Жылны ахырына тийишли ишле онжеги элде тамамланыллыкъдыла.

Тынгылы ремонт этиллик жолланы тизмесине эм биринчи социал магъаналыла киреди-ле. Сёз ючюн, сагъынылгъан объектлени барысында да мектепле, сабий садла, амбулаториялла, спорткомплексле эм башха учреждениялла орналадыла.

Аны бла бирге КъМР-ни Башчысы **Казбек Коковну** буйругъу бла шахарлада бла элледе жол инфраструктураны игилендирирча проект да къабыл этилгенди.

Ремонт ишледе жангы амалла бла материалла хайырланыладыла. Техниканы неда адамны хатасындан бир тюрлю бузукълукъ этилмез ючюн аланы къурамларын дайым тинтгенлей турургъа тюшеди. Ол жумушну «Управдор» учреждениясы келечилери тамамлайдыла. Бюгюнлюкде ала аслам бетон къоратылгъан къыйын участоклада Экинчи Чегем - Булунгу, Огъары Малкъар-Мухол эм Заюковода объектлеге сынау тинтиуле бардырадыла. Ала бла бетонну къатылыгъын, суугъа, иссиге чыдамлыгъын билликдиле.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Билдириу

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатларыны эслерине

2023 жылны 20 апрелинде КъМР-ни Правительствосуну юйюнде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини кезиулю жыйылыуу боллукъду. Анда Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентине Посланиясы бла сёлеширикди.

Жыйылыу **12:00 сагъатда** башланырыкъды.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Жазылыу-2023

«Заман» чынтты шуёхумду

Атам Ахмат алгъа «Коммунизмге жолну» дайым алып турганды, энди уа «Заман» газетни кесине, къарындашыма да жаздырмай къоймайды, аны сюйюп окъуйду. Мен ана тилибизни, ариу адет-тёрелерибизни бек сюеме, бек алгъа аланы юслеринден жазылгъанны излейме. Газетни бащдан-аякъ окъуп чыгъама десем, ётюрюк айтырыкъма, алай жаратханымы уа къалдырмайма.

Мен таныгъан, билген адамланы юслеринден жазылгъанын кёрсем а, ол номерни бир жанына салып къояма. Газетде дагъыда жангылыкъланы юслеринден окъургъа сюеме. «Заман» мени чынтты шуёхумду деп, таукел айталлыкъма. Алайда да, газетибизге жазылайыкъ, бу магъаналы жумушха уллу кёллю болмайыкъ!

МАЛКЪАРЛАНЫ Мурат, КъМР-ни сыйлы артисти.

БИЗНИ ИНДЕКСИБИЗ – П 5893

Дата — 2 бет

Ёмюрлени бу жерде къалгъан ызлары

Узакъ заманладан бери адам улу жерде кесини ызын къояргъа, аны бла ызындан келлик тёлюлеге хапарын айтыргъа излегенди. Ма андан сюеледиле менгирле, бири къынгырына кетип, башхасы – жерден ёсген буз сюнгюча, тюз, ёрге талпынып.

Иймам бла ушакъ — 3 бет

«Аллахутала оразабызны, хар тилегибизни да къабыл кёрсюн»

Ораза байрамны аллында Акъ-Сууну иймамы Чабдарланы Арсен бла тюбешип, элде муслийманла Рамазан айны къалай ётдюргенлерини, битирни бла кяфараны магъаналарыны эмда элде межитни къурулушуну юслеринден ушакъ бардыргъанбыз.

Хурметлеу — 4 бет

Бу кюнледе белгили малкъар художник Курданланы Асланны жашы Валерий тууганлы 80 жыл болады. Аны эсгериуге аталып, Элбрус районну Хутуйланы Ханафий атлы тарых-краевед музейини Кёнделендеги бёлюмюнде кёрмюч ачылгъанды.

Суратларында – унутулмазлыкъ сыфатла

«Баш къайгъырыуубуз – инсанланы саулукъларын бла эркинликлерин сакълауду»

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

– Бу соруу коронавирус ауруу бла байламлыды: тыш къыралладан къайтып келгенлеге шёндю ол жаны бла къаллай излемле бардыла?

– Эсигизде эсе, ал кезиуледе, чекни ётгенле 24 сагъатны ичинде ПЦР-тест берирге керек эдиле. Ол къуру бизни адамларыбызгъа угъай, башха къыралланы гражданларына да излем эди. Шёндю ол жокъду. Жаланда чекни ётген адамла (самолётланы экипажлары неда автотранспортну водительлери саналмайдыла) анкетаны толтурургъа керекдиле. Дагъыда айырып, бир-бирлеге контроль халда тест этерге боллукъдула.

Жарсыугъа, коронавирусну жайылыуу, саулай дунияны юсюнден айтсакъ, энтта да тыйылмагъанды. Саулукъ сакълау жаны бла Битеудуния организация (ВОЗ) да пандемия бошалгъанына юсюнден билдирмегени. Аны ючюн бу ауруу энтта да кюч алыр деген къорксуу сакъланнганлай турады.

– Санитар-эпидемиология болумгъа контроль къалай этиледи?

– Биринчиден - профилактика жумушла. Биз болуму дайым сюзгеннлей турабыз, жер-жерледе, элледе, муниципалитетледе да. Къайда не зат болгъанын жик-жиги бла тинтебиз.

Жукъгъан аруулуланы юсюнден айтсакъ, битеуроссей орта кёрюмдюлени бизде жаланда экисин оздурабыз: жаныуарла къапхан шартла – 17, сыптауу белгисиз болгъан инфекцияла уа - 4 процентге.

Озгъан жылны эсеплерине кёре, буулаа, чечек эмда кёме аруулагъа жугъуу аз-маз кёбейгенди. Кёмеден эки шарт болгъанды, саулай къыралда уа аны тёрт жюзден асламысы тохташдырылгъанды. Ол къуру бизни угъай, сау дуниясы сагъайтхан аруууду. Аллай шарт болгъанын билсек, биз терк окъуна вакцина салабыз, ол жайылмазча хар нени да тынгылы этебиз.

Контроль дагъыда къаллай болады: сууну, хауаны лабораторияда тинтиу. Биринчисин 117 жерде тамамлайбыз, сёз ючюн.

– Барыбыз да билгенибизча, кёп да бармай губула тирилген кезиу башланырыкъды. Адамлагъа ол жаны бла къаллай рекомендация бла бериге боллукъсуз?

– Бу кезиу апрельден сентябрге дери барады. Тюз ма бу юнлеге жетеулен къабылгъанды, ол санда ючюсю сабийледи. Сёз ючюн, былтыр бу кезиуге жаланда бири бар эди, ол да сабий.

Губула жаланда агъачда жашайдыла деген аллай оюм жюрюйдю халкъда. Алай ол тюз тюйюлдю: бу затла шахарлада парклада, жашил тийреледе да табыладыла. Биз аланы жыл сайын тинтгенлей турабыз, бегирек да сабий саулукъландыруу эмда билим бериу учреждениланы къатларына къарайбыз. Губуланы къурутуу жумушла быйыл 230 гектарда тамам этилликдиле. Районланы эмда шахарланы администрациялары, башхала да анга алты миллиондан аслам сом къоратыргъа умутлудула.

Энтта да бир осал затны айтыргъа сюе эдим. Ол жыллада губула тёрели халда жайыучу ауруула (сёз ючюн, кырым геморрагия безгек) угъай, башха тюрлюри да табылып башланнгандыла. Ол а неди десегиз – боррелиоз. Бу ауруу Россейни орта регионларында жайылыучуду асламысында. Алай энди къыбыла регионлагъа да жетип тебиргенди. Талай жыл мындан алгъа аны ышанларын кёрюп турганбыз, былтыр а анга бир инсан жукъгъанын ачыкълагъанбыз.

Губула жайгъан аруулуадан саклаларыча бек биринчиден сакъ болургъа тийишлиди. Агъачча, табийгъатха чыкъгъанда, юсюгюзню иги жапхан кийимле кийигиз. Ала акъсылдым болсала игиди, нек дегенде, акъны юсюнде губу иги кёрюнеди. Дагъыда акарицид затла себигиз юсюгюзге – ол къуртланы юркютген препаратладыла.

Бу айтылгъан затланы сансыз этмегиз. Губу къапхан эсе, аны кесигиз чыгъарыргъа кюрешмегиз, травматология пунктха барыгъыз. Анда аны тап алып, лабораториягъа жиберип тинтирикдиле. Ол аруулу болгъанын, анга сизни да бояргъа боллугъун специалистле терк тохташдырлыкъдула.

– Интернет-тюкенле бла байламлы тарыгъыулагъа уа къараймысыз?

– Бу магъаналы соруууду. Нек дегенде, арт кезиуледе быллай тюкенлеен (Ozon, Wildberries эм башхалары) абериле затыр алыу бек тирилгенди. Анга кёре тарыгъыуланы саны да асламыракъ болгъанды. Ала не бла байламлыдыла?

Биринчиден – товар келирини болжалы. Дагъыда адам бир затны багъасын тёлегенликге, аны кълуна башха зат келеди – аллай шартла да бола туруучудула. Андан сора да, качество бла байламлы тарыгъыула. Аллай жумушлары бла бизге келгенлеге ачхаларын артха къайтарыргъа болушабыз.

Хыйлалыкъ да этилиучюдю. Адам интернетде абери затын алама деп, аны багъасын бош адамлагъа кёчюреди. Аланы жумушларын а правону къоруулаучу органлагъа жиберебиз.

– Жашау журт-коммунал бёлюмде Роспотребнадзорну эркинликлери бармыдыла?

– Бардыла, хайырланыучуланы эркинликлерин къоруулау бла байламлыдыла. Он санитар-эпидемиология излемлени толтуруу жаны бла талай федерал законлагъа тийишлиликде этиледи.

Дагъыда жашау журт Кодексни отузунчу статьясына тийишлиликде, Къабарты-Малкъарны Тарифле эмда жашау журтлагъа надзор этиу жаны бла къырал комитетини бардыла аллай жумушларына къараргъан компанияланы ишлерини юсюнден барады. Къысха айтханда, адамны тарыгъыуу аллай юйде жумушла бла байламлы эсе, аны къагъытын он комитетге ашырабыз.

Биз а, сёз ючюн, фатарладан неда вентиляция оборудованиядан, сора кафеледен чыкъгъан таууллагъа тарыгъыулагъа къарайбыз. Кафеле дегенде, кюн жылынгъан бла ала тири ишлеп башлайдыла, анга кёре тарыгъыуланы саны да кёбейеди.

Кир-кипчикни заманында чыгъармайдыла, кёп фатарлы юйню битеулю мюлкюне управляющий компания иги къарамайды деп сёлешгенле да боладыла.

– Жумушланы къайсы тюрлюлерине бересиз лицензияны?

– Аны эки тюрлюсю барды. Биринчиси - адамлагъа эмда жаныуарлагъа жукъгъан аруулану къозгъагъан затла бла ишлерге лицензияды. Биз аланы заманда ючюнчю эмда тёртюнчю къауумлары бла байламлы эркинлик берирге боллукъбуз. Медицина учреждениялагъа ол керекмейди; алагъа жаланда санитар-эпидемиология заключение жарашдырабыз. Аллай аруууланы биринчи эмда экинчи къауумлары бла ишлерге эркинлики уа жаланда ара шахарда федерал службадан алыргъа жарайды.

Экинчиси – ионизация излучение бла ишлерге лицензия. Мында да медицина учреждениялагъа ол изленмейди. Алай тюрлю-тюрлю диагностика аппаратланы хайырланырча, сёз ючюн, рентген, дефектоскоп дегенча аллайланы, ол къуратыр керекди. Радиациядан къоруулагъан затланы ишлегенде эмда хайырланнганда да изленеди ол.

УЛБАШЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.

Юйюр тёрелеге – энчи магъана

Ахыры.
Аллы 1-чи бетдеди.

Беш эм андан да кёп сабий ёсдюрген 21 тширыпу «Аналыкъ махтаулукъ» майдал бла белгиленнгенди. Аны бла бирге алагъа хар сабийге 30-шар минг сом тёленнгенди. Он сабий ёсген юйюрге уа «Газель» машина берилгенди.

Былтыр тёлеулени бирикдиринлген системасындан къырал болушлукъну 89,1 минг инсан алгъанды. Аладан 123,4 минги – сабийле. Республикалы бюджетден 10,6 миллиард сом бёлюнгенди. Юч жылдан жети жылгъа дери балала ёсген 34586 юйюрге этилгенди къырал себеплик.

РФ-ни Президентини «Сабийлери болгъан юйюрлеге ай сайын ача тёлеуню юсюнден» Указына тийишлиликде, 2022 жылда 1 апрельден къыйын жашау болумгъа тюшген юйюрледе ёсген сабийлеге (8 жылдан 17 жылгъа дери) ай сайын тёлеуле этиледиле. Указда бу къырал себепликни тохташдыруну эм юлешиуню низамы белгиленнгенди.

Елена Романова халкъны жумушларын тамамлагъан аралада юйюрлеге бла сабийлеге психологопедагогика болушлукъну юсюнден да айтханды. Ала акъылбалыкъ болмагъанланы эркинликлерине бузукълукъладан сакълар мурат бла къуралгъандыла. Былтыр он учреждениядa 12506 инсанны жумушлары толтурулгъандыла. Он санда 1392 юйюрге берилгенди болушлукъ, аладан былтыр 95-си тюрлю-тюрлю сылтаула бла эсепден кетерилгендиле.

Бёлюмлени келечилери юйюрлеге минг кере баргъандыла, аланы кезиуюнде акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла комиссияланы эсеплеринде турган юйюрлени болумларын да тинтгендиле. Психология болушлукъ телефон бла да берилгенди, он санда кыйын болумдан чыгъаргъа да.

Елена Романов айтханыча, бюгюнлюкде аралада энчи аскер операциягъа къатышханлагъа бла аланы юйюрлерине болушлукъ бериледи.

Юйюрню даражасын игилендириу, юйюр тёрелени сакълау жаны бла къаллай мадарла толтурулгъанлары юсюнден КъМР-ни культура министрини орунбасары **Карчаланы Аминат**, жарыкъландыруу эм илму министрни орунбасары **Екатерина Мисостова**, жаш тёлюню ишлери жаны бла министрни орунбасары **Ахметланы Артур** да билдиргендиле.

Урунуу эм социал къоруулау министерствону юйюрлеге бла сабийлеге социал болушлукъну республикалы арасыны иши бла да шагъырей болгъандыла жыйылгъанла. Аны башчысы **Оксана Темрокова** билдиргенча, учреждениядa къыйын жашау болумгъа тюшген юйюрлени бла сабийлени социал жумушлары толтуруладыла. Докладчыны айтханына кёре, быллай арала артыкъда магъаналадыла. Алада болушлукъ берген бла бирге юйюрню бла къырал органланы аларында байламлыкъланы жалчытадыла.

Докладланы сюзе, энчи аскер операциягъа къатышханланы юйюрлерине къырал себепликни, сабийлени кеслери ёсдюрген аналагъа болушлукъну юсюринден айтхандыла.

Кенгешде этилген башламчылыкъла жыйышдырылып, жууаплы ведомстволаргъа эсгертиуге къабыл кёрюлгенди.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

18 апрель – Эсгертмелени эм тарых магъаналы жерлени халкъла аралы кюню

ЁМЮРЛЕНИ БУ ЖЕРДЕ КЪАЛГЪАН ЫЗЛАРЫ

Узакъ заманладан бери адам улу жерде кесини ызын къоягъа, аны бла ызындан келлик тёлюлеге хапарын айтырга излегенди. Ма андан сюеледиле менгирле, бири кынгырына кетип, башхасы – жерден ёсген буз сюнгюча, тюз, ёрге талпынып; андан сюеледиле башха сынла, къалала, ат аталып, жигит жашланы, ариу къызланы юслеринден унутулмаз таурухларын къатлай; тау элледе къыйыр сакъляйдыла кешенеле, шыякыла, тёгерекге къара мудахлыкъ жайып...

Озгъан ёмюрню бла бюгюнню бирге байлагъан эсгертмеле, тарыхыбызны унутдурмаз акъ-

рыбызны тарых жолларын, ала бла къан, жан, тин байламлыкъны. Баям, эсгерриллик затха, ол не болса да, эсгертмемиди, китапмыды, эс бурдура, чыгъармачы жашау ючюн ёлюм бла сермешге киреди. Кеси ючюн угъай, заманы, заманлашлары, ала этген иги ише, ала келген сынау жолла ючюн. Эсгертмелеге, аланы ёмюрлюк хапарларына патчахла, бош адамла да сый бергендиле.

Бизни республикада тарых эм культура эсгертмеле кёпдюле. РФ-ни халкъларыны культура хазналарыны обектлери битеу да бирге 417 боладыла. Аладан 114-сю федерал, 303-сю уа регион даражалыдыла. Бек эртгечилилеге Акъ-Сууда, Тёбен Чегемде, Кёнделенде, Яникойда, Хабазда, Орус Бахсанда, Заюково элде, Хара-Хора тауда, Къызбурунда, Залукокоаждеде, Малкада, Сармаковода да эски жашау журтланы ызлары саналадыла.

Кёнделенде эртгечили жазылары болгъан таш табылгъанды, Жижраны 1022 жылы кёргюзтюлюп. Аллай ташла Бабугентде, ОГъары Малкъарда, Ташлы-Талада да бардыла. Эски жазыула Акъкъаянда окъуладыла. Курган тёбеле Хабазда, Булунгуда, Тёбен Чегемде, Быллымда, Гижгитде, ОГъары Малкъарда, Кёнделенде, Орус Бахсан, Заюково, Къызбурун тийрелеринде, Урванда тюбейдиле.

Эски къалала, кешенеле ОГъары Малкъарда, Холам-Бызынгыда, Тёбен Чегемде, ОГъары Чегемде сюеледиле. Аладан федерал магъаналы архитектура объектлеге ОГъары Малкъарда Абай къала, Боташ къала, Къарча къала, Чегемде Малкъарукъланы къала, Холамда Жаболаны къала, Усхур (Тотур) къала, Акъ къала, Ышкантыда Амырханланы къала, Зылгыда Зылгъы къала саналадыла. Аланы бир къууму, бютюнда Холам ауузуну тарыхын сакълагъан къалала, не халда тургъанларын кёрген адам къууанырчады деп айтхан къыйынды. Бюгюн ала оюла тургъанлары туурада. Таурухха кирген Жабо къала уа бир кесекден жаланда ауузда къаллыкъгъа ушайды. Аллай эртгечили эсгертмеле къарар керекли жер башындан кетселе, халкъыбызны тарыхыны бир кесеги юзюллюгюне не сёз. Алагъа сакъ болуугъа аталгъан къырал программала да бардыла, алай а бизде ол онгланы хайырланнганла аздыла.

Тарых магъаналыла эсгертмеле республиканы хар элинде, шахарында да асламдыла. Аланы арасында Кёнделен аягъында сюелген «Мудах таулу» деген а энчиди. Ол санат жаны бла къыйматлыланы арасында бек белгилилери:

Махтауну эсгертмесинден, Ёмюрлюк отдан башлап, Къалабекланы Солтан-Хамитге, Байсолтанланы Алимге, Владимир Ленинге, Бетал Калмыковха, Мусукаланы Ахматха, Чеченланы Къаншаугъа, Сергей Кировха, Мечиланы Кязимге, Бекмурза Пачевха, Али Шогенцуковха, Къулийланы Къайсынны, Алим Кёшоковха, Тимбора Мальбаховха, Валерий Коковха, Марко Вовчокга эм башха жашауубузда эслерча ызы къойгъан энчи адамлагъа аталып да бардыла. Нальчикни орта сыннда Къабартыны Россейге къошулгъанынны 400-жыллыгъына аталгъан эсгертме да сюеледи. Халкъда анга «Марияны эсгертмеси» дейдиле.

Аланы этген скульпторла бла архитекторла Къырмшаухалланы Хамзат, Карклаланы Мухарбий, Асанланы Владислав, Людмила Литвинова, Михаил Тхакумашев, Арсен Гучапшев, Ася Мидова, Хамид Савкуев, Владимир Артамонов эм башхаладыла.

Жангы эсгертмеле да къошулгъандыла арт жыллада. Сёз ючюн, архитекторла Василий Техин бла Юрий Нальчикде «Дубки» районда этген Хорламгъа аталгъан ёре эсгертме, солуу паркда «Жулдузлу таш» (архитектор Алим Паштов), «Нальчик – аскер махтаулукъну шахары», «Афганлыларгъа» (архитектор Владимир Бублик) эм башхала. Алай а бек уллу эсгертмеле, сёзсюз, «Къайсынны жюз атлам» (автор Тетууланы Хадис, архитектор Гюзюланы Малик) эмда Нальчикде Малкъар халкъны политика репрессияланы кезиулеринде жоюлгъанларына аталгъан мемориалны аллында Мечиланы Кязимни (архитектор Гуданаланы Борис) комплексларидиле. Хар тёлю да кеси юлюш къошады бу тюрлю хазнабызгъа.

Сагъыш этсенг, эсгертмеле кетгенлеге угъай, бизге, саулагъа, керекдиле – ала ёмюрлени, алада жашагъан адамланы бир бирге байлагъан, бир заманда да тохтамазлыкъ жашауну белгилеридиле. Алада жолун мурса басмагъан тюзлюк, къайтарылмаз терсликле, атлары жыргъа кирген жигитле, ала этген кишиликле, урууну ариулугу, ёмюрлюгю да сакъланадыла.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

башланырдан алгъа биз Катчи улу бла ушакъ бардырып, ол жырчылыкъгъа къалай бла келгенин билгенбиз.

Маданият

«Жыр кеси сайлагъанды мени»

Мени бюгюнню ушакъ нёгерим къарачай-малкъар халкъны фахмулу жырчыларындан бири Катчиланы Робертди. Жаш жырчыны чыгъармачылыгъын сюйметен, аны ауазын башхаладан айыра билмеген хазна адам табылыр миллетибизде. Бизден сора да аны орус тилде жырлары башха халкъланы жюреклерине да жол тапхандыла дерге боллукъма. Аны алайлыгъына социальный сетьледе жырчыны клиплерини бла видеоларыны тюплеринде билдириуле шагъатлыкъ этедиле. Фахмулу жашны Нальчикге терк-терк да чакъырадыла. Миллет концертлени асламысы аны къатышыуу бла ётедиле. Озгъан жылны ахырында уа ол Андрей Малаховну «Жюрекден жырла» деген бериуюне да чакъырылгъан эди. ***Кёп болмай а Роберт, аламат ауазлы Алботланы Марьяна бла бирге, Нальчикде болуп «Ашханада» миллет азыкъларыбызны жаращдырыуда усталыкъларын да кёргюзтгенди. Бериуню съемкалары***

- Роберт, сахнагъа къалай бла келгенинги юсюнден айтсанг эди.

- Жырлап башлагъынчы мен «Къарча» деген ансамбльде телсеп тургъанма. Артда андан кетип, бир кезиуден а кесими жыр искусствода сынаргъа сюйюп, Ёзденланы Альбертни бла Тамбийланы Къаспотну чыгъармаларын айтып баллайма. Ол бир 10 жыл алгъа эди. Аланы жырларында Ата журтха, адамгъа сюймеклик кенг ачыкъланнганын бек жаратыучум эсимдеди.

- Кесинг а макъам, назму уа жазыучумуса?

- Угъай, аллай фахмум жокъду. Жарсыугъа, ноталаны окъуна билмейме. Жюрекден кенгелича жырлайма. Ол жумушланы уа бу ишлеге усталыкълары болгъанлагъа ышанса игиди деп, оюмум алайды. Хар адам да билгени бла кюрешсе керекди.

- Сен жаш адамса алыкъын. Бу ыз бла билим алыргъа сюймеймисе?

- Къалай эсе да, аны юсюнден сагъыш да этмегенме. Музыка билимим болмагъаны манга артыкъ чырмау чыгъармайды.

-Усталыгъынга кёре уа кимсе?

- Мен психологма. Кесибизде Черкесскде университни бошагъанма.

- Алгъаракъда орус тилде чыкъгъан сени «Под балконом», «Я тебя теряю», «Неверная» деген жырларынг жаланда кеси миллетибизни ичинде угъай да, башха хоншу регионлада да кенг жайылып, жюреклеге жол тапхандыла. Аланы ким жазгъанды?

- Жырланы тенгим Биджиланы Азамат жазгъанды. Орус тилде айтхан жырларымы аламысыны авторлары олду.

- Юйюрюгюзде санга дери жырлагъан, музыка бла кюрешген болгъанмыды?

- Атам гитарада согъады. Андан мен да юйренгген эдим.

-Бир къауум жыл алгъа сиз къобузчу Катчиланы Руслан бла дуэтде ата-анагъа жораланнган жыр айтхан эдигиз. Сен къобуз бла жырларгъамы огъесе инструментал музыка бламы сюесе аслымында?

- Ол жыргъа кёреди. Бир-бир жырлагъа аллай кёп инструментли музыка келишмейди. Хар зат да чыгъарманы энчилиги бла ёнчеленеди. Сёз ючюн, къобуздан башха музыка керек болмагъан жырлаарыбыз кёпдюле. Магъаналарына кёре, алагъа бир тюрлю къошакъ керекмейди. Бузуп къоягъа къоркъуу барды.

- Жырдан бош заманынгы уа къалай ётдюрюучюсе?

- Жырлап ётдюрюучюме...Кесими студиям барды да, заманымы асламында анда турама. Эсиме бир зат келсе, аны ёбине жетдиргичи андан чыкъгъан да этмей кюрешиучюме.

- Назму тизгинле жазмайма дединг. Окъургъа уа сюемисе назмуланы?

- Асламында жыр къурар муратлы къараучума алагъа. Аллын жаратсам, андан арысы да тюз ол халли барады. Алай бир-бирлеча, сагъатла бла поэзиягъа дуниясына батыб а туралмайма.

- Бюгюн «Ашхана» деген бериуге къатышыргъа келип тураса. Аш-суу этерге къалайды фахмуг? Не зат жарашдырлыкъса проектде?

- Бу жумуу да, жырча, жюрекден келирге керекди. Мен этни сюеме да, аны жарашдырып кёрлюкме.

- Сен социал сетьлеге магъана беремисе? Тынгылаучуларынгы асламы къайдандыла?

- Угъай, артыкъ улу магъана бермейме. Алай башхалача хайырланнган да этеме, бир тюрлю жангы жырым болса, аны тынгылаучулагъа эшитдирирге сюйюучюме.

- Бюгюнлюкде ненча жырынг барды репертуарынгда?

- Кеси тилибизде бла орусча 100-ден артыкъ жырым барды. Аланы арт 7 жылда жарашдыргъанма.

- Къадар болуп, бу ызны сайлагъанынга ыразымыса?

- Хау, алай жыр кеси сайлагъанды мени деп, оюмум алайды.

- Сау бол. Жангы жырларынгы сакълайбыз.

Ушакъны **ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат** бардыргъанды.

Жамауат эм дин

– Бизни исламны жолуна салгъан, тюзетген Аллахха махтаула берейик, шагъатлыкъ этейик ачы бирлигине эмда анга тенг бир зат да болмагъанына. Рамазан айда Аллахуталагъа чексиз махтаула салабыз. Бу сыйлы айны бизге бергенине, анга къуллукъ этип, аны юсюнден сагъыш этип, Къуран окъуп, зикир айтып, динде не ахшылыкъла бар эселе, аланы кюреширге борчлубуз.

Аллахутала нек бергенди Къадар кечени оразаны ахыр кечелеринде жашырып?

Хадиследен бириндге келеди, аны Аиша айтханды: «Файгъамбар Рамазанны ахыр он кечеси жетгенде, белин къаты къысханды эмда кече жукъламагъанды, юй ахлуларын да тутса, аны Аллахуталагъа къуллукъ этерге».

Мухаммад файгъамбар, Аллахны саламы анга болсун, бу кезиуде истикаф этгенди (межгитте келип, андан чыкъмай къуллукъ этиу). Ауушхандан сора уа аны юй ахлулары бардыргъандыла бу жумушланы, деп айтылады энтта бир хадисде. Биз Мухаммад файгъамбарны юлгюлерини ызындан барыргъа керекбиз.

Ай дегенликге, аны кюнлери аздыла. Бу кезиуде сууат ишлени базманыбызгъа жыялсакъ, Къыямат кюнобюзге асыраялсакъ, хайырлы боллукъбуз. Алай тёгерекге къарасакъ, Рамазан ай бармыды, жокъмуду деп сейир окъуна этесе. Бирле ашларын, ичгенлерин тыймайдыла, тютюнню да ауузларындан чыгъармай.

Алай Рамазанны ырахматлыгъына ненча адам жетмей кеттенди бу дуниядан, ненчаси ораза туталмай, къуллукъ этэлмай, аруулладан къыйналып термилип турадыла. Аны юсюнден сагъыш этигиз. Бизге берилген хар уаахтыны, кюнню хайырланыргъа, сууаплыкъла жыяргъа онг берилгенине ыразы болургъа борчлубуз.

«Ким оразаны тийишлисича къуллугъун этип, ийманы бла тутса, ары дери этген поянхлары кечилирле. Он халде ким Къадар кече ийманы бла къуллукъ этсе, анга ары дери этилген поянхлары кечиледи»,–деп айтылады хадисде. Кёресиз, Рамазан айны саулай къаллай магъанасы болгъанын, ол кечени даражасын да.

Къуранда айтылады: «Кертиси бла Биз тюшюргенбиз Къадар кечени. Къадар кече ахшыды, игиди минг айдан эсе. Мёлекле эмда Жабраил мёлек тюшедиле жерге ол кече Аллахдан эркинлик бла, мамырлыкъ бла танг белгиси келгинчи». Рамазанны ахыр он кечесинде муслийман намаз къылса, тилек этсе, Къуран окъуса, ол минг айдан да кёп ахшылыкъла алады. Минг айны юлешсенг а ненча жыл боллукъду?

Рамазан айда Аллахутала бизге Къадар кечени хайырын кёрюрча, анга тюбен къуллукъ этерча ийман, кюч-къарыу да берсин. Этилген намазланы, садакъаны, башха ахшылыкъланы, тилеклени Аллахутала къабыл кёрсюн. Къыяма кюнде сууап жумушла ёнчеленгген базманны ауур этсин, хар кимни ахшы иши, къуллугъу, зыраф болмасын.

Ууаз

Къадар кече – мёлекле кёкден тюшген кезиу

КъМР-ни къадийи Мисирланы Хызыр хажи Хасанияны межгитинде озгъан байрым кюн Къадар кечени сыйлылыгъыны, анга ийманы бла къуллукъ этип тюбеген муслийман къаллай саугъалагъа тийишли болгъаныны юслеринден ууаз бергенди. Аны басмалайбыз:

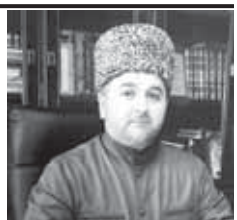

сау-саламат жетдиргенине эмда оразаны тутаргъа, исламны къуллукъларын этерге онг бергенине шукурла этебиз.

Рамазан айны ичинде энчи белгиленген кечелери бла кюнлери бардыла – ахыр он кюнде. Ислам дин келген, Аллахуталаны нюрю берилген, Сыйлы Къуран тюшюрюлген, бизни Жаратхан бла байламлыкъ къаты, кючлю болгъан Къадар кече барды аланы арасында.

Аллахутала аны оразаны ахыр он кечесинде жашырып бергенди бизге. Ол кече мёлекле кёкден тюшедиле, аланы арасында эм сыйлы, файгъамбарлагъа Аллахны сёзюн жетдиген Жабраил мёлек да. Бу кече асыры кёп ырахмат, кечмеклик, ыразылыкъ берилгени ючюн, мёлекле да алагъа къатышыргъа сюйюп, Аллахны эркинлиги бла бизни арабызгъа тюшедиле. Ала, биз кёрмегенликге, эшитмегенликге, Ырахматлыны тюз къулларына салам бередиле, межгитледе къуллукъ этедиле, муслийманланы тёгереклеринде айланадыла. Аланы бу жумушлары да шагъатлыкъдыла адам улугъа къаллай бир ахшылыкъ, ырахматлыкъ, игилик берилгенине.

Муслийман излей эсе Аллахуталаны кечмеклигин, ыразылыгъын, аланы уа барыбыз да сакълайбыз, анга себеп этергге кереди. Къалай бла дегенде, Аллахдан къоркъугъандан башлап, юсюбизде игиликлени, ахшылыкъланы кёбейтиуге дери. Динибизге къайтып, жюреклерибизни таза этип, бизни Жаратханны къуллары болгъаныбызны ангылап. Ырахматлыгъа Бизни къыйнар, арытыр ючюнмю? Ууай! Муслийманла Рамазанны ахыр он кечесини ырахматлыкъларын хайырланысынла, Къадар кечени излеп кёбюрек къуллукъла этсинле деп. Ораза битеу сууаплыкъла кёбейтиледиле, жети жюзге дери, андан да кёпге къатланады. Къадар кечени ахшылыкъларыны уа чеги-къыйыры да жокъду.

Мухаммад файгъамбар, Аллахны саламы анга болсун, ол кюнлени бла кечелени энчи айыргъанды. Кесин къуллукъгъа бериир ючюн келечилик ишлеринден окъуна тыйгъанды. Бу кезиуню сууаплыкъларыны юлгюсюн кёргюзтгенди ол.

Мухаммад файгъамбар, Аллахны саламы анга болсун, бу кезиуде истикаф этгенди (межгитте келип, андан чыкъмай къуллукъ этиу). Ауушхандан сора уа аны юй ахлулары бардыргъандыла бу жумушланы, деп айтылады энтта бир хадисде. Биз Мухаммад файгъамбарны юлгюлерини ызындан барыргъа керекбиз.

Ай дегенликге, аны кюнлери аздыла. Бу кезиуде сууат ишлени базманыбызгъа жыялсакъ, Къыямат кюнобюзге асыраялсакъ, хайырлы боллукъбуз. Алай тёгерекге къарасакъ, Рамазан ай бармыды, жокъмуду деп сейир окъуна этесе. Бирле ашларын, ичгенлерин тыймайдыла, тютюнню да ауузларындан чыгъармай.

Алай Рамазанны ырахматлыгъына ненча адам жетмей кеттенди бу дуниядан, ненчаси ораза туталмай, къуллукъ этэлмай, аруулладан къыйналып термилип турадыла. Аны юсюнден сагъыш этигиз. Бизге берилген хар уаахтыны, кюнню хайырланыргъа, сууаплыкъла жыяргъа онг берилгенине ыразы болургъа борчлубуз.

«Ким оразаны тийишлисича къуллугъун этип, ийманы бла тутса, ары дери этген поянхлары кечилирле. Он халде ким Къадар кече ийманы бла къуллукъ этсе, анга ары дери этилген поянхлары кечиледи»,–деп айтылады хадисде. Кёресиз, Рамазан айны саулай къаллай магъанасы болгъанын, ол кечени даражасын да.

Къуранда айтылады: «Кертиси бла Биз тюшюргенбиз Къадар кечени. Къадар кече ахшыды, игиди минг айдан эсе. Мёлекле эмда Жабраил мёлек тюшедиле жерге ол кече Аллахдан эркинлик бла, мамырлыкъ бла танг белгиси келгинчи». Рамазанны ахыр он кечесинде муслийман намаз къылса, тилек этсе, Къуран окъуса, ол минг айдан да кёп ахшылыкъла алады. Минг айны юлешсенг а ненча жыл боллукъду?

Рамазан айда Аллахутала бизге Къадар кечени хайырын кёрюрча, анга тюбен къуллукъ этерча ийман, кюч-къарыу да берсин. Этилген намазланы, садакъаны, башха ахшылыкъланы, тилеклени Аллахутала къабыл кёрсюн. Къыяма кюнде сууап жумушла ёнчеленгген базманны ауур этсин, хар кимни ахшы иши, къуллугъу, зыраф болмасын.

Номерни хадиси

«Игилик этиу кесигизге хайырлыды»

Мухаммад файгъамбар, Аллахны саламы анга болсун, былай айтханды: «Адамланы арасында эм ахшыла – ахыр келтиргенледиле» (ат-Табарани).

Кимледиле ала? Башхалагъа болушханла, аслуу бергенле, мюлкюню, жамауатда болумуну юслери бла себеплик этгенледиле. Адам – Аллахуталаны къулуду. Алай эсе уа ахшылыкъла этген жюрегин тазалайды, сыйын биييкге кётюреди.

Аллахутала Къуранда ант этгенди: «Заман бла ант этеме, адамла къоранчлы боллукъдуда». Аны къалай ангыларгъа боллукъду? Заман – ол кече бла кюндю. Бизни Жаратхан ала бла адам улу къоранчла сынарыкъларына ант этеди. Андан жаланда бу тёрт къауумла сакъланырыкъдыла. «...ийманнгладан, ахшы ишле тамамлагъанладан, бир бирлерине ахшылыкъла тежегенледен, бир бирге тёзюмлююк этгенледен башхала»(103:1-3).

Ийман, игиликле, сабыклыкъла, тёзюмлююк чакъырыу. Бу сезимле Аллахуталагъа бой салыуда, анга бойсунууда, Ырахматлы бизге берген сыналуагъа тёзюуде керекдиле. Ийман бла, ахшы ишле ала адам кесин айнытады, ёсдюреди, тазалайды. Бу жолда тёзюмлюкге чакъыруу бла уа тёгерегинде адамланы да игилендиреди.

Башында сагъынылгъан тёрт шарты болгъан файдалыды, ол кесин къоранчладан сакъларыкъды. Адам башхалагъа этген ахшылыкъланы, аланы кертиликге къалай чакъыргъаныны, бу жолда тёзюмлююкге юйретгенини хайырындан къутуллукъду. Аллахутала былай айтханды: «Ахшылыкъла этигиз – ким биледи, ол кезиуде файдалы болурсуз» (22:77).

«Къайда айлансанг да, хайырлы бол!» Бу хар муслийманны чакъыруу болургъа тийишлиди. Сыйлы Къуранда Аллахутала ахшылыкълагъа, игиликлеге кёп кере чакъырады: «Кертиди, Аллахутала тюзлюкню сакъларгъа, ахшылыкъла тамамларгъа буюрады» (16:90). Неда: «Бу дунияда ахшылыкъла этгенлеге игиликле бла къайтарлыкъма» (16:30). «Сиз ахшылыкъла тамамлай эсегиз, кесигизге хайыр келтиресиз» (17:7).

Алай бла муслийман игиликле, чомартлыкъла, ахшылыкъла толтурургъа, башхалагъа къолдан келгенича болушургъа борчлуду.

«Ислам в Евразии» газетден.

Иймам бла ушакъ

Ораза байрамны аллында Акъ-Сууну иймамы Чабдарланы Арсен бла тюбешип, элде муслийманла Рамазан айны къалай ётдюргенлерини, фитирни бла къфараны магъаналарыны эмда элде межгитни къурулушуну юслеринден ушакъ бардыргъанбыз.

«Аллахутала оразабызны, хар милегибизни уа къабыл кёрсюн»

– Арсен, оразаны къалай ётдюргенсиз?

– Бизде аллай тёре къуралгъанды – бирге жыйылып, хар ингирден аууз ачдырып тургъанбыз. Рамазанны ахырына дери кюнле барысы да юлешинипдиле.

Ораза къуру адам кесин аштан, суудан тыйгъан тюйлодю. Аууз адам юйюнде да ачаллыкъды, аны жамауатны бирикдиген магъанасы уллуду.

– Фитирни ёлчеми чыгъарылгъанмыды?

– Фитир Рамазан айгъа тюбеген битеу муслийманлагъа да борчду. Аны акъылгъа, алдап ачча жыйгъанла да бардыла. Мен акъыл этгенден, аруугъаннга садакъа берирге сюйген межгитте, неда Муслийманланы дин управлениясына келсе тюздю. Анда операциягъа, медицина багъыугъа ачча керек болуп болушлукъ тилегенлени тизмеси барды.

Дагъыда муслийман болмагъан адамгъа фитир берилмейди. Менден кетсин да, андан ары уа не да болсун деп къояргъа жарамайды. Ол сени къыйынынгды, Аллахутала санга аны ишлет алыргъа онг бергенди. Къалай къоратханынга да жууаплыса.

балыкъ болгъан кеси ючюн эмда аны къолуна къарагъан хар адамгъа да, ол санда ораза айда туугъан сабийчиклеге да, тёлёйди.

Фитирни социал магъанасы уллуду. Ол Ораза ачылгъан кюнню байрамында къолайсызлагъа жарлылыкъларын ынутургъа, ачханы аланы жашауларында магъаналы жумушлагъа къоратыргъа, аш-суулардын игилендирирге болушады. Муслийманланы дин управлениясы аны адам башына жюз сомда тохташдыргъанды. Межгитде уа садакъагъа тийишли аладыла тизмеси барды. Жыйылгъан ачханы алагъа тапдырлыкъбыз, артыкъ къалгъан болса, башха жерледен кереклери, жарсыулары болгъанлагъа юлешебиз.

Адамлагъа женгил болсун деп, межгитде фитирге бла садакъагъа энчи орунла салгъанбыз. Дагъыда кяфара да энчи жыйылдыкъды. Кяфараны уа саулугъу болмай, ораза тутмагъанла чыгъарадыла. Аллахутала ауругъанлагъа ма аллай женгиллик бергенди. Аны ёлчеми да хар кюн ючюн жюз сомду. Алай юч мингни бир жолгъа чыгъарып берген тынч тюйюлдю, аны кесек-кесек бёлюп тёлерге да жарайды – оразаны къайсы кюнюнде да.

Фитирни ораза ачылырны аллында юч кюн алгъа берирге болады, аны керекли адамлагъа тапдырырча. Ансыз ол фитир магъанасын тас этип, садакъа болуп къалады.

– Менден бир соруу беририми тилегенлиде: социал сетьледе ауругъан сабийге ачча жыгъыз, жууукъ адамыма болушлукъ керекди, деген билдириуле кёпдюле. Фитирни алагъа берирге жараймыды?

– Керти да ауругъан, къыйналгъан, болушлукъ керекли адам эсе, жарайды. Ол фитирге саналады. Адам къыйналмаса, жамауатдан болушлукъ излерик тюйюлдю.

Алай сакъ болугъуз деп тилерик эдим. Жарсыугъа, ауругъанна бла байлам.

– Ораза тутхан адам Аллахуталадан къаллай саугъа алыргъа боллукъду?

– Адам хар ишни да, сёз ючюн, намазны, садакъаны кеси ючюн этеди. Оразаны уа Аллах ючюн тутады да, аны саугъаларын, ёлчемин да ол кеси этерикди, аланы къаллайла болгъанларын адам улу биллик да тюйюлдю, ол айтылады Къуранда.

Бу айны сууаплыкъгъыны юсюнден кёп айтыргъа боллукъду, алай бир затны сагъынып къойыйм. Жаннетте кирген заманда, ораза тутханланы келсрини энчи эшиклери боллукъду. Кхыяма кюн Сыйрат кёпюрден терк эм женгил ётерикле да ораза тутханладыла. Аллахутала барыбызгъа да Жаннет бла саугъаланыргъа насып этсин.

Ораза жашыртын къуллукъду. Ол муслийманны бла Аллахуталаны арасында къалады. Юйде чай ичип, токоп, орамгъа чыгъып оразама десенг да, сени ким тинтип айланырыкъды, алай Аллахуталадан а бугъаллыкъ тюйюлсе.

– Намаз этмегенни оразасы къабыл болмайды, деген сёзлени эшитирге тюшеди, ол алаймыды?

– Алгъаракълада аны юсюнден межгитде уаздда да айтхан эдик. Хар адам да диннге бир себеп бла келеди. Адам биогюн ораза тута эсе, ол намазгъа келмей къаллыкъ тюйюлдю. Аллахутала аны жюрегин ачарыкъды.

– Байрамгъа тюбеген тёрелеригиз да болурла.

– Оразаны, Къурманны адам кеси сюйгенча белгилерге эркин тюйюлдю. Бу конле Айны туугъаны бла байламлыды. Сауд Аравида саулай министерство барды ала бла кюрешген. Бизде уа аланы дин идара тохтащырады.

Орта кюн (20 апрель) Рамазанны 29-чу кюнюдю. Ол кече жангы ай туугъанын бла къалгъанын сакълярыкъбыз. Жангы ай чыкъса, жума кюн Ораза байрамны белгилерикбиз.

Ол кюн а межгитге Гъайыт намазгъа жыйылады халкъ. Тиширыула бла сабийле да келедиле. Намаздан сора орамгъа чыгъабыз, бир бирибизни алгъышлайбыз. Сора тиширыула келтиген таплы ашарыкъланы сабийлеге юлешебиз. Ма аллай тёребиз барды. Шёндю конфетыкъалач тапхан тынчды, ала татлыны сакъламайдыла, ол байрамны излейдиле. Къурманда уа сабийлеге оюнла, эришиуле къуралыучудула, хант столла салабыз.

– Арсен, жангы межгитге уа кёчгенмисиз?

– Быптырдан бери намазны анда къылабыз. Ичинде битеу жумушла тамамланнгандыла энди тышы къалгъанды. Межгитни эшиклерини тёгереги таш бла, къалгъаны уа кирпич бла жасаллыкъды. Оразадан сора башларгъа деп турабыз бу жумушланы, Аллах онг берсе.

Ичинде 700-че жууукъ адамгъа жер барды. Эр кишилеге, тиширыулагъа да намазгъа жер, абидез алгъан отоу энчидиле. Ислам диннге юйренирге сюйген къызчыкъларгъа дерсле берилген жер да барды. Жашлагъа отоуну оразадан сора къураргъа деп турабыз.

Оразаны кезиюнде уа жюзден да артыкъ адам келеди намазгъа. Тиширыула да жюрюйдюле.

– Къурулуш женгил баргъаннга ушайды...

– Газетни юсю бла Акъ-Сууну жамауатына болушлукълары ючюн жюрегимден ыразылыкъны айтыргъа сюеме. Проектни башлагъаныбызда къоркъуп тургъанма, ахырына жетдиралырбызмы деп. Дагъыда адамла згде эки межгит барды, энтта дири неге керекди дерле деп да жунчугъанбыз.

Алай биогюнлюкде оюмум ахырда башхады. Эшиме ыразылыгъымы билдириргъе сёзле тапхан да къыйынды. Кими ачха, башхасы къурулуш материалла, онглары болгъанла уа келип кеслери да ишлеп бек болушхандыла. Элде ёлгени болгъан артмакъла этмей, аны аччасын межгитге келтиредиле.

Туугъан элим бла бирге межгитни ишлетиуге республика саулай къатышханды дерчады – элни ичи бла ётгенле, жумагъа келгенле, шауданнга баргъанла да тохтап, садакъа бермей къоймагъандыла.

– Эски мекямгъа не оноу?

– Рамазан айда оразаны анда ачып тургъанбыз. Ичине 80 адам тенгли сыйыннганды. Энди аны оюп кетерирге муратыбыз барды. Мекям эскиди – озгъан ёмюрню 30-чу жылларында ишлетилгенди. Алгъын анда школ болуп тургъанды, артда минара ишлетип, межгитге бурургъа эркин этилген эди. Алай биогюнлюкге ол элни, муслийманланы излемлерине келишмейди. Шёндю адамны ичи дуниясына, ниетине динни магъанасы артыкъда уллуду. Межгит а элни арасыды.

Эски мекямны орунуна ишлетиллик юй эки къатлы боллукъду – биринчисинде ораза ачарча, неда дуугъа жыйылырча жер къураллыкъды.

– Ораза бла къаллай алгъыш айтырыкъ эдик муслийманлагъа.

– Аллахутала оразабызны, хар этилген къуллукъны, тилекни къабыл кёрсюн. Жарсыугъа, ауругъан адамларыбыз кёпдюле. Ала ораза туталмагъанларына бек къыйналадыла. Энди бу кезиуге ала сау-саламат болуп, бизни Жаратханнга къуллукъ этерча Аллахутала насып берсин.

Исламны тарыхы

«Жашауну ёзеги – ийманды»

Исламны тарыхыны юсюнден КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясыны башчысыны кенгешчиси Отарланы Хызыр хажи бла ушакъ бардыргъанбыз.

– Хызыр хажи, бек алгъа исламда тарыхны юсюнден не айтылгъанын соругъа сюеме.

– Исламны тарыхы – файгъамбарланы жашауларыны жолуду. Ала келтирген жазыугъа жангы тёлюде къошакъла эте, аны терсине айландыра, биосюремеген затланы кетере, бизни Жаратхан берген динни тюрлендиргенди. Адамла ажашып тёбиреген кезиуде Аллахуталаны жангы келечини ашыргъанды аланы тюзетирге. Ол келтирген динни къабыл кёргенлени, ийманнгланланы насыплары тутханды. Къысхасы, адам улуну тарыхы бир файгъамбардан башхасына дери кезиудю.

Бизни Жаратхан ненча келечини бергенин жаланда кеси биледи. Алай алимлени айтханларына кёре, ала 140 мингден аламдыла сыйлы жазыула бла келген келечиле уа 312-314 болгъандыла. Сыйлы Къуранда уа 29 келечи сагъынылады (аладан тёртюсюне алимле эжилидиле).

Адам бирлери къагъытла, башхалары уа китапла бла келгенди. Аллахутала Сыйлы Китапла берген келечиле тёртдюле: Мухаммад файгъамбар, Аллахны саламы анга болсун, аны аллында Исса (Иисус) Инжил бла, Дауут Забур бла, Мусса Таурат бла. Ала барысы да сагъыныладыла Сыйлы Жазыуда. Файгъамбарланы муратлары бир болгъанды – Аллахуталаны жангызлыгъына ийнандырыргъа.

Мухаммад, Аллахны саламы анга болсун, битеу дуниялагъа, заманлагъа да ахыр файгъамбардыла. Андан сора келечи боллукъ тюйюлдю Къыяма кюннге дери. Ол келтирген Сыйлы Къуранда тюз, хакъ дин берилгенди, алгъынгны тёлюле тюрлендиген затла тюзетилип жыйылгъандыла.

Философия оюмла, Аллахы болмагъан ниет, жамауат-политика къурамла тарыхны мурдорун патчахлада, энчи миллетледе, белгили адамлада излейдиле. Алай бу оюмланы тамыры, мурдору жокъду. Айырып къарасакъ, динни жюрютмеген аламле, сёз ючюн, астраномла неда Британ география биргиру, алана башхала, табигъатны, жер тюбюнде, юсюнде болгъан затланы тынтиделе. Алай Аллахха уа ийнанмайдыла, динни жюрютмейдиле.

– Къуранда уа айтылмаыды тарыхы магъанасыны юсюнден?

– Сыйлы Къуранны ючден бири тарых бла байламлыды. Аллахутала аны билирге, тинтирге чакъырады. Анга шагъатха аятла келтиреймиз. «Эй, Мухаммад, окъу алагъа бу билдириую, хапарны» (7-чи сура, 175-чи аят). «Мухаммад, сен тарыхдан бу хапарланы адамлагъа айт. Къайдан билесе, сагъыш этип, дерс алып башларыкъ эселе уа ала» (7-чи сура, 176-чы аят). Энтта башха жерде уа былай айтады: «Биз айтырбыз битеу тарыхланы ичинде эм аламаты. Аны бла Сыйлы Къуранны аятларында сен алгъын билмегенни ачыкъ этербиз» (Юсуп сура, 3-чю аят). «Эй, адамла, ма сизге тарыхдан хапарла айтады Уллу Аллах, тынгылачыгыз алагъа» (22-чи сура, 73-чю аят).

Энтта аятла бардыла, алай была да жетерик болурла Уллу Аллах тарыхха берген магъананы ангылатыргъа.

– Мухаммад, Аллахны саламы анга болсун, ахыр келечиди. Аны аллында файгъамбарла уа аны келлигин билгенмидиле?

– Сыйлы Къуранда айтылады: «Биз билдиргенбиз файгъамбарлагъа аланы заманларында Мухаммад чыкъса, ала кеслери айтханны къоюп, ол келтиргенни бегип, анга болушургъа керек болгъанларын». Ол а Мухаммадха дери битеу файгъамбарла да аны келлигин билгенлерине шагъатлыкъ этеди. Алай аны юсюнден эм кёп Исса айтханды.

– Сыйлы Къуранда ахыр келечилик Мухаммадха, Аллахны саламы анга болсун, нек ышанылгъаны ангылатыламыды?

– Аллах сюйгенин этеди, чыгъаргъан оноуун сурагъра эжиндизми? Сахабалары араларында эм уллу билими Абдуллах ибн Масхудда болгъанды. Ол бизге быллай хадисни билдиргенди: «Уллу Аллах битеу жанланы жаратхандан сора, аланы ичинде эм сыйлы кимни этген эсе, аны ахыргъы келечиге сайлагъанды. Башха жанладан а анга болушлукъчуланы айыргъанды».

Мухаммад файгъамбар ол нек сайланнганыны юсюнден былай айтханды: «Аллахутала адам улуну жаратханда, башха халкъладан араплыланы энчи этгенди, аланы арасында уа къурайыш тайпаны сыйлы кёргенди. Аладан Хашимит тукъумну сайлагъанды. Тукъумда да мени энчи этгенди. Мен ётгенме кирсиз аталадан-аналадан. Аллахутала мени жаратханды эм игиледен, Адамгъа дери». Быллай хадисле кёпдюле.

Алай Мухаммад адам болгъаны ынутургъа жарамайды. Аны аламатлыгъы, ахшылыгъы сабийлигинден да кёргендиле, анга тамаша болгъандыла. Жаш заманында окъуна анга Мекканы жамауаты аль амин – ышангылыы, къртичи – дегендиле. Аны аллында файгъамбарла бир миллетте, халгъа келгендиле. Мухаммад а саулай адам улугъа, жинлеге, битеу жаны болгъаннга, болмагъаннга, аламгъа берилгенди.

– Ислам берилен кезиуде дунияда, адамлада болум къалай эди?

– Дуния осалына къалып болгъанды: къарысузланы буугъан, амалсызланы тонагъан, ырбыннга тыйгъан кезиу. Файгъамбарла нек келгендиле? Адамланы иги этер, тюз жолгъа салыр ючюн. Адам керти диннге ийнанса, Аллахдан уялгъан этеди, аны аллына барсам къаллай жууап берликме деп, кесин гюняхладан тыяды.

Мухаммадха келечилик берилгинчи уа жер юсюнде Аллахны жангызлыгъын билген, анга тюшюнген адамла аз эдиле. Былайда юлгюге Сальман аль-Фариси сахабаны жашауун келтирирге сюеме. Ол къажарлы эди, бай тукъумну жангыз жашы. Атасы Персияда уллу къуллукъну тутханды. Ол жашын да бу иште юйретир мурат бла башха жерлеге, къыраллагъа ашыргъанды. Аллай жолоучулукъладан бириндге Сальман Аллахуталаны бирлигине бегейген, Исса файгъамбарны айтханына ийнанган адамгъа тюбегенди. Аны уаазына тынгыпап, анданахыр файгъамбар келлигин билгенди. Ол юйюн къоюп, Мухаммад файгъамбарны излеп башлайды. Бу жолда ол Ырахматлыгъа табынгнан жаланда алты сыйлы адамгъа тюбегенди. Ма алай аз болгъандыла бизни Жаратханны бирлигин билген адамла.

Къалгъанла Иссагъа баш ургъандыла, таштлагъа, суратлагъа, отха табынгнандыла. Сёзге, Персияны халкъы отха табынгнанды. Мекканы ичинде уа тёрт адам болгъанды Аллах бирди дегенле.

Иссаны бла Мухаммадны араларында 570 жыл барды. Бу кезиуде жерге файгъамбар берилмегенди. Исса келтирген тынч, жангыл динни ынутуп, аны къатышдыырып, къырал къуллукъ этип, адамланы терсине айландырыр, дин бузулгъанды. Сёзге, Исса арамей тилде Аллахуталагъа атам дегенди, аны жаратханын чертип. Инжилде уа грек тилде аны тюзюнлей кёчюрюп къойгъандыла – къан бла байланнган ата бла жаш, деп. Кёресиз, къалай терсине айландыргъандыла Иссагъа берилген таза динни.

Аллахы бирлигин билген адам къалмаса, ийман-шагъадат келтирген болмаса, Къыяма келлиги белгилиди. Алай бизни Жаратханны жаны ауруп, адам улугъа энтта бир онг бергенди. Ол Мухаммадны келечиге сайлап, адам улугъа Сыйлы Къуранны тюшюргенди.

Сыйлы Къуранда быллай аят барды: «Эй, ийманлары болгъанла, къайда да сакъ болугъуз муслийман болмай ёлюрге. Алай жашау этергге кюрешигиз, ёлюр сагъат жетсе, бу дуниядан ийман бла кетергге. Аллахуталаны аллында сюелген кезиуде муслийманла болурча».

«Аллах жаратханды жинлени, адам улуну да жаланда Аллахуталагъа табыныр ючюн», – деп айтылады Къуранда. Аллахха къаршы болгъандан къоркъугъуз, дуниягъа жаратылгъаныбызны магъанасы бирди – Аллахны таныгъан, аны эсгерген, баш ургъан, анга ышанган. Аллахутала бу дуниядан ийман бла кетергге насып берсин.

Материалланы басмагъа **ТИКАЛАНЫ Фатима** хазырлагъанды.

Хурметлеу

Суратларында – унутулмазлыкъ сыфатла

Бу кюнледе белгили малкъар художник Курданланы Асланны жашы Валерий туугъанлы 80 жыл болады. Аны эсгериуге аталып, Элбрус районну Хутуйланы Ханафий атлы тарых-краевед музейини Кёнделендеги бёлюмюнде кёрмюч ачылгъанды.

Ары, тенглерин эсгере, художникле, жазыучула, элни адамы да келгенди. Аны ишин музейни директору Отарланы Фарида бардыргъанды. Ол Курданланы Валерийни жашау эм чыгъармачылыкъ жолундан бир къауум шартны айтханды. «Бюгюн сиз мында кёрген экспозиция кесибизни фондубузда суратладан, сора Хаджиланы Даниялны бла Хасанны коллекциларындан къуралгъанды. Валерийни суратлары бизге бек болгъан жерлешин эсгерип келгенлеге ыразылыгъын билдиргенди эм санатны бу тюрлюсюнде ишлегенлеге жашау тынч болмагъанын, алай а ала, ол санда Курданланы Валерий да, бир затха да къарамай, халкъларына къуллукъ этип, быллай уллу хазна къойгъанларын, суратларында аны тарыхын жазгъанларын чертгенди.

КъМР-ни Художниклерини союзуну таматасы Жанна Канукова, Курданланы Валерий керти да фахмулу суратчы болгъанын айтдыла бу чыгъармала, дегенди. Ол, быллай тюбешиуле дайым бола турурларын сюйгенин билдирип, бу кёрмючню къурагъанлагъа ыразылыкъ сёзюн айтханды.

Бусагъатда Тюркде жашагъан Къулийланы Азамат бу суратлада жашау тохтамай барып тургъанын, аны жигитлери кьайгъылары, къуучларыды бла да бизни бла болгъанларын айтып, жарешлерин фахмулу жаш бла ёхтемлеригге чакъыргъанды.

«Минги-Тау» журналны баш редактору, Додуланы Аскер: «Курданланы Валерийни художник даражасы къалай уллу болгъанын аны суратлары эсгерип, бу иш бла юрешгенлеге ыразылыкъ сёзюн айтханды эм быллай экспозицияланы къурауда Юкиляланы Рашидни къыйыны уллу болгъанын чертгенди.

Ёзденланы Мухтар, быллымчы художник: «Бу суратлагъа къараргъан Курданланы Валерий къаллай уллу художник болгъанын ангыларыкъды. Хар бирингде да аны къол ызы, жюрегини тебиую сакъланадыла. Сау болсунла бу ишни къурагъанла», – дегенди.

Ахматланы Леуан да ыразы эди быллай эсгериу тюбешиуле тёрели бола бардъанларына. Ол Валерий къартланы бла сабийлени, тширыуланы суратларын къаллай уллу сюймеклик басмаларгъа керекбиз».

Габоланы Мусабий художникни шуёху эди. Ол, быллай адамла – художникле, поэтле, жазыучула, къалай эсе да, жашауда жерлерин тап табалмагъанларын эсгертип, алагъа сакъ болургъа чакъыргъанды жамауатны. Сора Валерийни табийгъатны, адамланы сезимли бетлерин суратлауда усталыгъын чертгенди. «Художникни кёчгюнчюлюкге аталгъан «Реквием» суратыкючюдю. Кёчгюнчюлюкню жолунда жоюлгъан малкъарлыланы ол алай уста ишлегенди – жюрегинг теберча, эсингден кетмезча. Фахмулу суратчыны ишлерин тюрлю-тюрлю кёрмючледе кёргюзте турургъа керекди, аланы ёсюп келген тёлюле кёрюрча», – дегенди Мусабий.

Кийиз коллекционер Локияланы Рашид: «Менде кёпдюле Валерийни суратлары. Сиз мында къарагъанча, кюн сайын алагъа къарап, сагъыш этер онгум барды. Ма бу сурат да багъалылыды манга. Мынга къарап, элде сабийлигими, ма быллай печьде чоюнда бишген картофну, хычинни татыуун эсгериучюме», – деп, кёп ариу шартланы сагъынып, музейге саугъагъа художникни «Печь» деген суратын бергенди.

Ахырында художникни къарындашындан туугъан Курданланы Жанна, ата къарындашын эсгерип, жюрексинген да этип, ары келгенлеге ыразылыгъын айтханды.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.

Себеплик

Иш излегенлеге – ахшы онгла

Бу кюнледе республикада Профессионал усталыкъларгъа хазырлау жаны бла арада иш излегенлеге «Россейде урунуу. Ахшы онгланы заманы» деген ат бла битеуроссей ярмарка ётгенди. Анга Къабарты-Малкъар гуманитар техника, женгил промышленность, «Къурулушчу», «Призвание» колледжледен, КъМКъАУ-дан, КъМКъУ-дан да мингден артыкъ жаш адам къатышханды.

Ол кюн арагъа КъМР-ни Урунуу эмгъа социал къурулау министерствосуну, КъМР-ни Жарыкъландырыу эмда илму министерствосуну эмда профессионал билим берген организацияланы келечилери да келген эдиле.

Ярмарканы кезиуюнде сейир кёрмючле да къуралгъандыла. 6–11-чи классланы окъуучулары биогюнлюкде бек суралгъан усталыкъла бла шагъырейленирге онг тапханды. Алагъа деп оналты тюрлю мастер-классла бардырылгъандыла. Мектепчиле тюрлю-тюрлю оборудованияны кёрюу бла чекленип къалмай, къоллрына алып да сынагъандыла. Юйретиучюле инструментлени къалай ишлегенлерин ангылатхандыла. Дагъыда алтын халыла бла накъышла салыуну, шёндю туугъан сабийни бёлеуню, компьютер сетьни къурауну бла ишлетиуню, ювелир усталыкъны эниклеуню, биринчи медицина болушлукъ бериуню амалларын кёргюзтгендиле.

Профессионал билим бериуде ишлегенле ярмаркада алты майданны битеу керекли материалла бла жалчытхандыла. Алада жаш адамланы иш бериучю бла ушакъ этген заманда кесин къалай жюрютюрге, не айтыргъа кереклисине тюшюндюргендиле, бош ишчи жерле бла шагъырейлендиргендиле, предприниматель болургъа сюйгенлеге аны къалай къураргъа боллугъуна юйретгендиле. Аны бла да къалмай, профессионал билим алгъандан сора да, билимлерин бла усталыкъларын ёсдюрюрге, окъургъа кредит алыргъа къаллай онгла болгъанларын ангылатхандыла.

Бу жол жаш адамла сегиз жюзден аслам ишчи жер бла шагъырейленнгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Жетишим

Алтын майдаллы спортчу

Хасаниячы жаш Къайталаны Якуб Стамбулда жашайды. Аны атасы Ибрагим къурулушчу инженери. Ол ишини юсю бла къауум жылдан бери тыш къыраллада болады. Бусагъатда Тюркде турады.

Якубха уа онтёрт жыл болады. Ол сабийлигинден окъуна грек-рим тутушу бла кюрешеди, бир ненча тил биледи. Жай солуу айланы жаш, аны къарындашы, эгешчиклери да Хасанияда аппалары Къайталаны Хасаннга келип, анда жууукъ-ахлуну арасында ётдюрюрге бек сюеди. Ол заманда окъуна Якуб жарау этгенин кьоймайды, эл спорткомплексге жюрюйдю. Сау болсунла, бизни тренер жашпа анга угъай демегендиле бизни кере да.

Былтыр быллай эришиуде кеси тенглилени араларында ючюнчю жерге чыкъгъан эди ол. Бу кюнледе уа, 13 апрельде, Бурса шахарда къуралгъан эришиуледе анга тутушууда тёрт спортчу бла къарыу сынагъра тюшгенди. Ол аладан бирине да хорлатмай, биринчи жерни алып, алтын майдалгъа тийишли болгъанды. Бу жетишимле анга Тюрк къыралны биринчилигини чемпионатына къатышыргъа жол ачхандыла. Хорламлы бол, Якуб!

ОРАКЪЛАНЫ Мариям.
Сурат авторнуду.

УФСБ

Казнагъа къол жетдиргенди

Экономикада аманлыкълагъа къажау мадарланы бардыргъан кезиуде РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Управлениясыны къуллукчулары, Ич ишле министерствону полициячылары бла бирге къурулуу организацияладан бирини башчысыны орунбасарыны аманлыкъчы ишин тыйгъанды. Ол «Демографияя» миллет проектни чеклеринде бёлюнгген бюджет ахчаны урлагъанына ишеклик барды, деп билдиргенди кюч ведомствону пресс-службасындан.

Белгили болгъаныча, ол Прохладна районда физкультура-саулукъ сакълау комплекс ишленгненини юсюнден жалгъан документлени хазырлагъанды. Алай бла къыралгъа 2,4 миллион сом къоранч салынгнанды.

Бу шартла бла байламлы РФ-ни УК-сыны 159-чу статьясыны 4-чю кесегине кёре терслеу материалла ачылгъандыла. Законлагъа тийишлиликде, быллай аманлыкъ этгенни эркинлиги 10 жылгъа дери сыйырылыргъа боллукъду.

Право

Ууну къайда букъдургъанын кёргюзтгенди

9 апрельде ингирде Нальчикде Захаров атлы орамгъа медицина болушлукъ служба чакъырылгъанды. Келген врачла, биринчи медицина болушлукъ берип, инсанны хали осал нек болгъанын тохташдырып, полициячыланы чакъыргъандыла.

КъМР-де МВД-ны Наркотиклени законсуз сатыу-алыугъа къажау управлениясыны эм патруль-пост службаны келечилери юйню тинтгенди эмда анда Ингушетиядан 27-жылыкъ жаш бла Прохладный шахардан 21-жылыкъ къыз жашагъанларын ачыкълагъандыла дагъыда унча бир заты бла хуржун тапхандыла. Ол а 10,36 эм 65,09 грамм чакълы эки тюрлю наркотик эди. Къызны айтханына кёре, уу аныкъыды, аны Нальчикде жаяр умуту бар эди.

Жашны тинтген кезиуде уа аны хуржунунда 1, 64 грамм чакълы наркотик тапхандыла. Ол полициячылагъа уу бла чулгъамны сатар мурат бла угъай, кесим хайырланыргъа алгъанма, дегенди.

Экинчи кюн следствие ишлени кезиуюнде къыз оперативниклеге наркотикле бла чулгъамланы къайбы басдыргъанын кёргюзтгенди. Андан да полициячыла 0,47 грамм чакълы наркотикле чыгъаргъандыла.

Эки аманлыкъчыгъа да РФ-ни Уголовный кодексини 228.1-чи статьясыны 4-чю (Уллу ёлчемде наркотиклени законсуз сатар мурат) кесегине тийишлиликде уголовный иш ачылгъанды, деп билдиреди КъМР-де МВД-ны пресс-службасындан.

Жаш тёлюню наркотикледен тыярча

КъМР-де МВД-ны Наркотиклени законсуз сатыу-алыугъа къажау управлениясында жаш тёлюню арасында ангылатыу ишле бардырылгъандыла, деп билдиреди министерствону пресс-службасындан.

«Россейни сабийлери - 2023» оператив-профилактика операцияны биринчи кезиуюнде «Жаш тёлюню арасында наркотиклеге къажау кюрешни ючлендириу» деген семинаркенгеш ётгенди.

Бу ишге КъМР-де МВД-ны акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла бёлюмюню управлениясыны келечилери, КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну Наркология диспансери да къатышхандыла.

Юйретиу семинарны баш борчу – КъМР-де МВД-ны акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла управлениясыны эм Уголовный-толтурууччу инспекцияны наркотиклеге къажау мадарларыны къыйматларын кётюрюудю.

Жыйылыуну кезиуюнде наркоманиядан сакълануну эм акъылбалыкъ болмагъанлагъа наркотиклени законсуз сатыу-алыуну тохтатыуну юслеринден сёлешиннгенди. Ахырында методика эсгертиуде эмда билдириуле юлешиннгендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима бла **ХОЛАМХАНЛАНЫ Алима** хазырлагъандыла.

Эришиу

«Кюн шахарда» – даражалы олимпиада

Россей Федерацияны Жарыкъландырыу министерствосуну буйругъуна тийишлиликде жашау этерге къоркъуусуз амалланы мурдорлары (ОБЖ) жаны бла школчуланы битеуроссей олимпиадаларыны ахыргъы уруму 2023 жылда 23 апрельден 29 апрельге дери Къабарты-Малкъар Республикада Нальчик шахарда ётерикди.

Республикада ОБЖ-дан баш школ олимпиаданы экинчи кере бардырадыла. Уллу жыйылыу, 2019 жылдача, КъМР-ни Жарыкъландырыу эм илму министерствосуну «Кюн шахар» сабий чыгъармачылыкъны академиясы» битеулю билим берген къырал бюджет учреждениясыны мурдорунда къуралгъыкды.

Бу кюнледе Нальчикге къыралны хар жеринден жыйынла келликдиле – 9-11 классдан 230 чакълы бир жаш адам, аланы устазлары, насийхатчылары, жюрини келечилери эм жамауат къараучула. Жыйылыуну чегинде битеу да бирге республика 350-ден артыкъ адамгъа къонакъбайлыкъ этерикди. Олимпиадагъа къатышханла «Кюн шахар» ДАТ» ГБОУ-ну кампусунда жашарыкъдыла, аланы биргелерине келгенле уа – шахарны курорт тийресинде орналгъан «Тау шаудан» эм «Кертме тала» санаторийледе.

Олимпиада Нальчик шахар округну «33-чю орта билим берген школа» МБОУ-сунда 23 апрельде къураллыкъ Жашау этерге къоркъуусуз амалланы мурдорлары жаны бла школчуланы битеуроссей олимпиадаларыны ахыргъы урууну байрам халлы ачылыуунда башланырыкъды.

Аны теория халлы кесеги 24 апрельде «Кюн шахар» сабий чыгъармачылыкъны академиясында» ётерикди. Анда сабийле адамны, жамауатны эм къыралны къоркъуусузлукъларын, комплекс халлы къоркъуусузлукъну, Россейни халкъын кьыйын болуладан сакълау, экстремизме бла терроризмге къажаулукъну мурдорлары, медицина, саулукълу жашау бардыру, биринчи болушлукъ тапдыру жаны бла эм дагъыда аны кибик соруулагъа жууапла берликдиле, заданияланы толтурлукъдыла.

Практикалы халлы сынаула 26, 27 эм 28 апрельде «Х.М. Бербеков атлы Къабарты-Малкъар къырал университет» ФГБОУ-ну спорт комплексинде къураллыкъдыла. Анда жаш адамла биринчи болушлукъ тапдыру, табийгъат болумлада жашау этиу, табийгъат эм техноген халлы кьыйын болумлада кесин жюртюю жаны бла хунерлерин эмда биринчи аскер хазырлыкъларын кёргюзтюрюкдюле.

Борчлу халлы эришиуледен сора да, сабийлеге кюн сайын кёл кётюрген программа да жарашдырылгъанды: команданы къурай билиу эм психология жаны бла тохташылукъ тренингле, бош заманны ётдюрюю майданла, спорт эм стол оюнланы тийреси, шахмат эм адабият къонакъ отоула, кинозал, юнармияны кёрмюч тийреси эм суратха тюшюю жерле, тюрлю-тюрлю мастер-классла, музыка-тепсеу тюбешиуле, иги кюн болса уа – гитче обсерваторияны иши эмда жулдузлагъа къарау. Нальчикде, Чирик кёлледе, Элбрус тийресинде экскурсияла да ол санда.

Устазлагъа бла насийхатчылагъа «Шёндюгюлю педагог практикада эмда жаш тёлюню инсан эм аскер-патриот юйретиуде ОБЖ-дан устазны магъаналылыгъы» деген семинар бардыыллыкъды, ол Устазны бла насийхатчыны жылына жораланады. Дагъыда семинарны тышына чыгъып бардырган иши Россей МЧС-ни Элбрус излеу-къутхару отрядыны базасында Азау талада ётерикди.

Олимпиаданы ахыргъы урууну хорлагъанларын бла призёрларын 29 апрельде 33-чю мектепде къураллыкъ байрам халлы жабылыуда белгили этерикдиле. Алчыла къыралны къайсы бийик билим берген окъуу махкемесине да олимпиаданы ызына келишген профильлеге кёре сынаусуз кираллыкъдыла.

Къабарты-Малкъар Республика уа кесини къонакъбай жеринде битеу жыйылнагъа жарыкъ кёллю тюбейди, жаш адамлагъа, аланы юйретгенлеге да жетишимле, жангы сейир тюбешиуле тежейди.

Соруулары болгъанла бу телефон номерлеге сёлешип, хапар билаллыкъдыла:

Айбазова Тамара Павловна, директорну орунбасары, «Кюн шахар» къошакъ билим берген араны таматасы – **8(928) 717-87-16**;

Мякинина Оксана Михайловна, «Кюн шахар» къошакъ билим берген араны таматасыны орунбасары – **8(928) 077-32-77**.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНА:
Редакторну приёмныйи – 42-63-01.
Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82.
Жууаплы секретарь – 40-03-24.
Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68.
Экономика – 42-66-73.
Культура – 42-66-76.
Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18.
Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюю эм жазылыу – 42-37-94.
Энчи корреспондент – 42-68-72.
Операторла – 42-66-85, 40-28-97.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди.
Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материалланда айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5–6 бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламны коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер —ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тандыруу ючюн КъМР-ни почта связьны федерал Управлениясы жууаплыды.
Телефона: 76-01-21

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Газет айыкъда юч кере чыгъады – геуюрге, орта, шабат кюнледе.

Номерге графикге кёре
19.00 сагъатда къол салынды.
20.00 сагъатда къол салынгнанды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Байсыланы Марзият – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Зезаланы Лида (1,2-чи бетле), Ахматланы Люаза (3-чю бет), Геляланы Валя

Тиражы 1679 экз. Заказ № 797

Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электрон почта:
elbor_50@mail.ru